

El *Diccionari* multilingüe d'Eivissa i Formentera de Miquel Pesce Vich

Una nova contribució al coneixement del dialecte eivissenc

per Marià Torres i Torres

Miquel PESCE VICH (Alger, 1942 - Cala de Bou, Sant Antoni de Portmany, setembre de 2009).

Ja tenim a les mans el resultat d'un projecte lexicogràfic que va ocupar vint-i-cinc anys de la vida del seu autor, en Miquel Pesce Vich. Es tracta d'un gran diccionari d'equivalences que pren com a punt de partida la llengua catalana d'Eivissa i Formentera.

A l'hora d'escriure el perfil biogràfic de l'autor confés que em sent afortunat pel fet d'haver pogut conèixer i tractar personalment l'autor d'aquest diccionari que ara presentam. Miquel Pesce Vich va ser un home savi, tímid i de posat tranquil, amant de la conversa, però una persona a qui li agradava més escoltar que no parlar; tanmateix quan se li obria la caixa de la conversa li pujava com una febre pels mots eivissencs, que ben aviat li arribava als ulls emocionats i plorosos; uns ulls protegits per unes ulleres negres amb vidre de cul de got, que amagaven la seua saviesa i inquietud. Parlava amb la característica rascada velar francesa que mai va poder dissimular.

L'any 1962 va arribar a Eivissa amb els seus pares i es va establir a Sant Antoni de Portmany, on es va dedicar tota la vida a impartir classes d'idiomes: francès, que era la seua llengua familiar, anglès, llatí i alemany, i de català, llengua que havia après de forma autodidacta. De jove va rebre una sòlida formació lingüística a l'Alger, que li va permetre dominar a fons la gramàtica francesa, l'espanyola i l'anglesa. També feia classes de mecanografia. Havia estudiat solfeig i tenia co-

Miquel Pesce Vich.

neixements musicals que li permetien tocar el piano i l'acordió.

Tenia vuit anys quan va visitar Eivissa i un dia que va baixar a Vila amb el seu major, en Joan Vich, Joan de can Xico Petit, anava pel carrer de les farmàcies i va quedar sorprès per les primeres paraules eivissenques que ja mai més va oblidar: *bon dia, aigo fresca, sa clau*.

El projecte

L'any 1976 l'autor feia unes declaracions a *Diario de Ibiza* i deia, entre altres coses, que des de 1968 anava recollint paraules que eren noves per a ell. I en una segona etapa, deia, es va anar interessant per aquelles paraules més dialectals i locals. Aleshores parlava de fer un *Diccionari pitiús*. Finalment aquell diccionari s'ha convertit en un gran diccionari d'equivalences com és el que tenim ara a les mans. Recull les

equivalences des del català d'Eivissa al castellà, a l'anglès, al francès i a l'alemany. L'autor sempre va pensar que aquest diccionari podria ser de gran utilitat per a totes aquelles persones residents i nouvingudes a l'illa que no coneixien l'eivissenc i sentien curiositat per la llengua dels eivissencs.

Miquel Pesce Vich va ser col·laborador habitual de *Diario de Ibiza*, *Última Hora*, *Proa*, i va pronunciar nombroses conferències de divulgació. Abans de la publicació d'aquest diccionari havia publicat *Diccionari biogràfic de les Pitiüses* (1986) i *Paraules de les Pitiüses quasi oblidades* (1986).

La metodologia

La metodologia inicial va ser la idea de classificar per camps semàntics o temes com són ara la mar, el camp, etc. Ben aviat l'àmbit de recerca es va estendre cap als topònims interiors i de la costa de l'illa d'Eivissa. Pesce Vich havia descobert la gran riquesa lingüística de l'illa.

El Diccionari es va anar enriquint a partir del contacte amb persones majors, amb les quals allargava la conversa i a qui feia repetir els mots que li cridaven l'atenció. Tornava a preguntar per assegurar el significat del mot de l'expressió. Una altra font directa va ser l'aportació que feien els seus alumnes, que li anaven aportant paraules eivissenques a l'hora de la classe de repàs; altres mots li arribaven de part dels familiars dels alumnes i coneguts que sabien de l'interès que tenia Pesce pels mots. I encara una font importantíssima

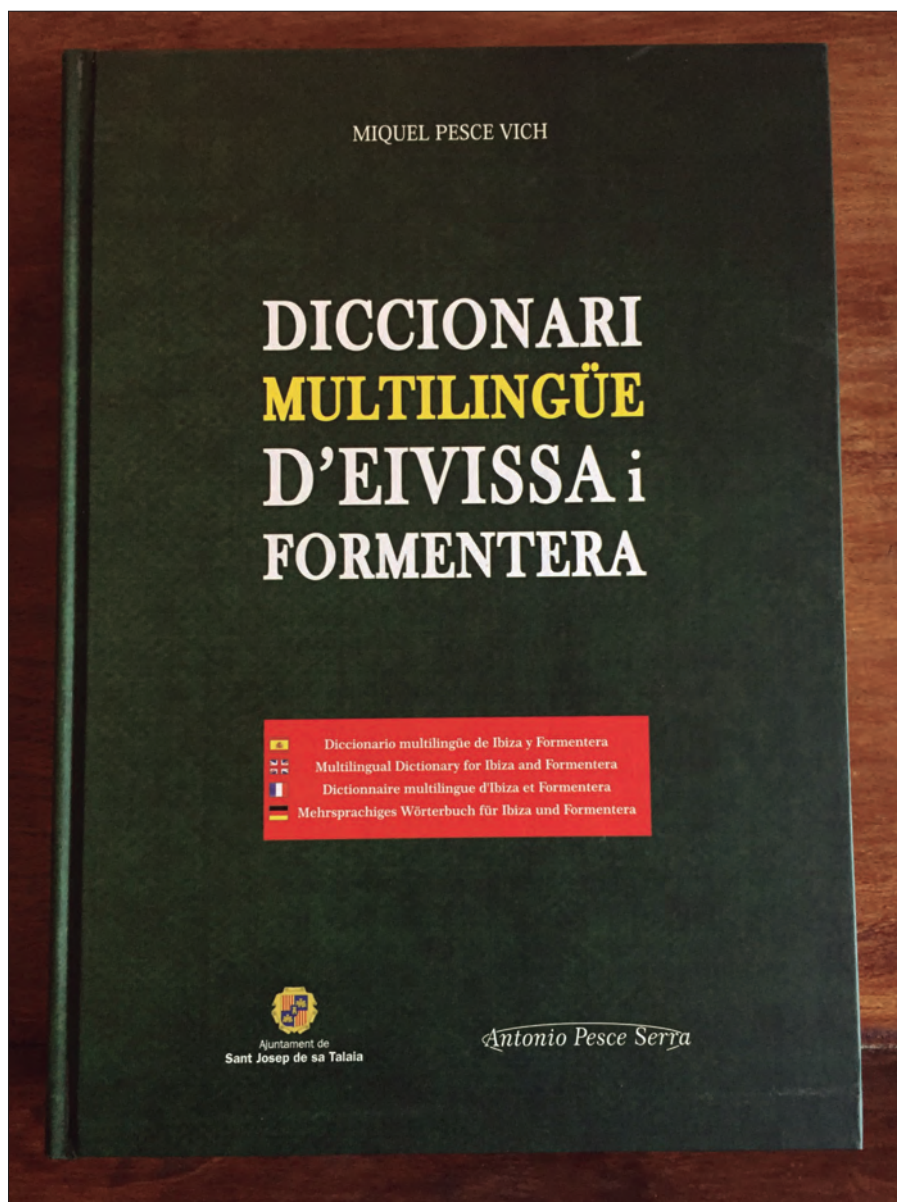
va ser la seua esposa, na Margalida.

Eren llibres de consulta diària els volums que va poder conèixer de l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera*, *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover i Moll, *Diccionari General de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans i l'*Aportació al Diccionari Alcover-Moll* d'Enric Ribes i Marí.

Com que l'autor s'havia proposat fer un inventari tan complet com pogués de la llengua viva també inclou nombrosos castellanismes, que tanmateix no ens han d'escandalitzar, perquè són una realitat dins el parlar actual d'Eivissa, per més que desitjaríem que no fos així. Per altra banda l'autor va voler respectar la pronúncia dialectal eivissenca i així trobam la iodització en el mot *abeiaró*, *badai*, etc., i també el so africacat: *badomietjar*, *brometjar*, etc.

Ideari lingüístic

Les idees lingüístiques de Miquel Pesce eren les pròpies d'un home políglota, d'un home obert al món i a la diversitat de llengües i cultures. La llengua familiar amb els seus pares va ser el francès, d'altra part la llengua social i de cultura de l'Alger on va néixer i va créixer. Va descobrir l'eivissenc durant una visita que va fer a l'illa l'any 1950. Sempre va reconèixer i va manifestar que la llengua d'Eivissa i Formentera era una variant de la llengua catalana. El seu interès per la llengua creixia cada dia fins al punt que a l'entrevista esmentada proclamava que seria molt convenient que a cada poble es constituïssin grups de defensa de la llengua i també parlava de l'interès que tendria una *Enciclopèdia d'Eivissa* que recollís els coneixements dels diferents àmbits de la vida i la cultura de les Pitiüses, projecte que va veure iniciat però no acabat; això és l'*Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera* impulsada des del Consell d'Eivissa, de la qual s'ha vist publicat el seu últim volum l'any 2015. I encara demanava una passa més cap a la normalització de la llengua catalana d'Eivissa: que la retolació dels noms dels carrers dels nostres pobles i de la ciutat fos en català i

A dalt, la portada del *Diccionari multilingüe d'Eivissa i Formentera*, de Miquel Pesce Vich.

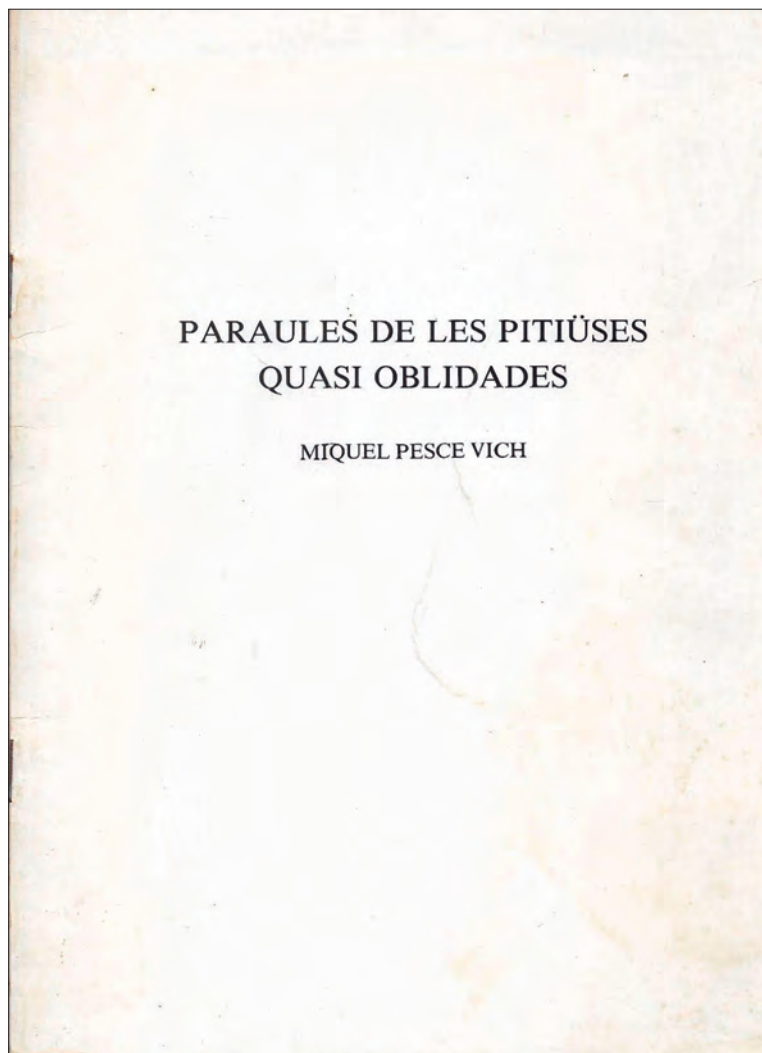
es recollissin els noms de personatges de la història d'Eivissa i Formentera.

Resultat

El resultat és un gran inventari lèxic, de més de 13.400 entrades, que demostra la riquesa del tresor lingüístic eivissenc. A tall d'exemple presentam un botó de mostra de la bona feina feta. Fixem-nos en les perífrasis construïdes amb el verb «anar»: *Anar a les catorze, anar a misses dites, anar de llarg en llonga, anar amb set uis i set oreies, anar per les seues, anar de finestres, anar més bé que un orgue, anar cap a través, anar fort, anar es pellet, per anar al cel s'ha de sofrir,*

anar a pet de conii, anar tomb perhom, anar a posar es ossos en un munt, anar de tro, no anar de complir.

Perífrasis amb el verb «fer»: *Fer un arromango, fer un regany, fer una becada, fer una pescada, fer una sortida, fer vela cap a, fer un vencís, fer virutes = fer burbaies, fer viure per ses parets, fer-n'hi una, fer non, fer olor de mart, fer oreia de mercader, fer parts, fer perdre terra, fer pesta, fer picor, fer plat, fer present, no se'n podia fer raó, fer resplendir, fer riure, fer rotlada, fer rotlo, fer sa camia (matar), fer sa mitja, fer ses darreres, fer ses recuites, fer set sous de lo mateix, fer tropis, fer un alè, fer alls, fer alguna*

El 1986, Miquel Pesce ja va demostrar el seu interès per la lexicografia amb la publicació d'aquest opuscle, on recollia nombroses paraules del dialecte eivissenc.

llaner, falcó marí, falcó reial o falcó de la reina, falcó torter, falcó vesprer.

A vegades passa que enregistra el nom i no pot donar més informació ni el nom científic i aleshores ens hem de conformar amb una definició molt genèrica: *Femater de la mar: un animal del mar.*

I estretament lligat amb el *furó* presenta el verb *furonar*: *Furonar: inflar un eriçó amb un canó de canya per una pata de darrera per treure-li pell i espines.*

El camp semàntic de la indumentària de la joieria eivissenca és riquíssim com ho comprovam a l'entrada *anell*: *anell de borronat, anell de rosetes, anell de sello.*

La riquesa del lèxic relacionat amb el món de la mar: *estai, estai de botaló, estai de floc, estai de trinqueta, estai de brauprès, estai de cap, estai de masteler, estalia.*

Les diferents classes d'ametlles: *ametlles de bec de corb, ametlles fites, ametlles mollarettes i mollariques, ametlles molles, ametlles patrones, ametlles paus.*

Una altra mostra d'interès és la manera com s'ha adaptat les paraules llatines o gregues procedents de la litúrgia de l'Església: *ansoltes* per absoltes, *exèqueta* per exègeta, *ecihome* per Eccehome.

I per acabar aquesta mostra de l'interès d'aquest diccionari encara podem parlar d'algun mot estranger com és ara l'italianisme «piacere» que s'ha adoptat a l'eivissenc amb la forma *apiotxar*.

Els límits d'aquest treball venen marcats per la manca de formació lexicogràfica de l'autor del llibre-diccionari, que hom pot copsar a primera vista en la manca d'un criteri homogeni en l'ordre de les entrades i en la transcripció fonètica. Però l'aportació que fa a la cultura pitiüsa en general i a la filologia en particular, com a nous materials per a l'estudi filològic i etnopoètic, compensa el resultat de la tasca duïda a bon port per un home autodidacte i apassionat per la llengua d'Eivissa i Formentera, com va ser Miquel Pesce Vich.

MARIA TORRES I TORRES ■

cosa a pics d'aguia, fer andes, fer anques de verro, fer barres, fer barriana, fer bona basa, fer bona lliga, fer bona planta, fer bondat, fer botar tot a estelles, fer cadufos, fer carbó, fer carregada, fer carreró, fer cas, fer comptes, fer consulta, fer de contesta, fer del cos, fer de les seues, fer enfit, fer es caragol, fer es desentès, sebre fer es gomboi, fer es tro, fer esment (de), fer espigó, fer barretja, fer feina, fer fastig, fer forat, fer fum, fer galera, fer guarar, fer homenatge, fer-la llarga, fer-les, fer-les pols, fer-li fer sempre arri aquí arri allà, fer-li figues, fer-li la bona, fer-li sa pell, fer lletra, fer llum, fer-los estar, fer-li, no acabar de fer-me, fer-se mal bé, com un fer, fer males partides, fer mirolles, fer mofla, fer-ne una, fer una fila, fer una estimat = fer una carícia.

A l'hora de recollir els apel·latius, en lloc de definir el mot, o presentar-lo amb un sinònim, ho fa

amb un exemple extret de la rondalla: i efectivament aquesta és una de les fórmules d'iniciació de la rondalla, en aquest cas de la rondalla recollida per Joan Castelló *Es geperut i ses fades*.

Fat: Per la fat i fa que ma mare m'ha donat i ma germana m'ha encomanat...

Quan enregistra els noms de les plantes eivissenques resulta tan interessant el nom pròpiament com la cultura popular de l'entorn:

Aigua de fel de terra: ERYTREA CENTAURIUM.

I ara a l'entrada *aigua* trobarem diferents usos de plantes i de l'aigua: *aigo d'arínjol, aigo creixent, aigo cuïta, aigo d'anís, aigo d'aufàbega, aigo de pa, aigo de roses, aigo de tot bosc, aigo d'olor, aigo de vi-neta.*

Si són noms d'animals ens presenta el nom vulgar de nombroses espècies com és el cas del *falcó*: *falcó*